

Γένεση και εξέλιξη της
οικογενειακής θεραπείας

Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου &

Λία Σοφτά-Nall,

2018

Κεφάλαιο 1

Στο

«Σχολές Οικογενειακής-Συστημικής
Θεραπείας»

Επιμ. Β. Παπαδιώτη-Αθανασίου &

Λία Σοφτά-Nall

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Οι παρατηρήσεις για τη σημασία της οικογένειας ως ενός ευρύτερου και σημαντικού πλαισίου για την ψυχική υγεία του ατόμου και οι πρώτες κλινικές εφαρμογές ξεκίνησαν το 1940 περίπου και συνέχισαν να αναπτύσσονται και να διαφοροποιούνται έως σήμερα.
- Κατά τη δεκαετία του 1950, οι πρωτοπόροι της οικογενειακής θεραπείας (π.χ., Ackerman, Whitaker και Bowen) άρχισαν να βλέπουν όλη την οικογένεια μαζί, καθώς αντιλαμβάνονταν ότι το πρόβλημα που παρουσίαζε ένα άτομο συνδεόταν με τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις των μελών ολόκληρης της οικογένειας.
- Η ανάπτυξη της Κυβερνητικής επιστήμης και η διαμόρφωση των αρχών της Γενικής θεωρίας Συστημάτων συντέλεσαν, αφ' ενός, στην οργάνωση των παρατηρήσεων από τον κλινικό χώρο και από την έρευνα της οικογένειας και, αφ' ετέρου, στη διαμόρφωση των βασικών αρχών της οικογενειακής-συστημικής θεραπείας.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο προέκυψαν ορισμένα καινούργια προβλήματα, τα οποία οδηγούσαν τα άτομα και τις οικογένειες σε αναζήτηση ψυχολογικής βοήθειας από τις υπηρεσίες υγείας.
- Τέτοια προβλήματα ήταν, κυρίως, η διευθέτηση των σχέσεων μετά την επανένωση των οικογενειών με το τέλος του πολέμου, η εργασία και των δύο συζύγων εκτός σπιτιού και η αύξηση των διαζυγίων με τις αντίστοιχες συνέπειες στην ψυχική υγεία των ατόμων.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Η κυρίαρχη προσέγγιση στην αντιμετώπιση θεμάτων ψυχικής υγείας την εποχή εκείνη ήταν η ψυχαναλυτική, η οποία βασιζόταν στην ατομική θεραπεία.
- Ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης θεραπευτές, όπως ο Nathan Ackerman και ο Murray άρχισαν μέσα από τη θεραπευτική πρακτική να αντιλαμβάνονται ότι τα των ασθενών τους ήταν συνυφασμένα με τις διαπροσωπικές σχέσεις στην οικογένεια τους.
- Έτσι, ξεκίνησαν να μελετούν τις σχέσεις στην οικογένεια και επιχείρησαν να συμπεριλάβουν στη θεραπεία όλα τα μέλη της.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Ο Ackerman (1958), ο οποίος είναι από τους πρώτους που έβλεπαν όλη την οικογένεια ταυτόχρονα, επισήμανε ότι αν ο ψυχαναλυτής εξετάζει τον ασθενή του μαζί / τα άλλα μέλη της οικογένειας, καθίσταται πιο ικανός να κατανοεί και να ελέγχει την πραγματικότητα.
- Παρατηρώντας την αμφίδρομη συναισθηματική συναλλαγή του ασθενούς και της οικογένειας, έχει τη δυνατότητα να αντιπαραβάλλει τη δική του αντίληψη για τον ασθενή και τις σχέσεις του με την οικογένειά του προς την αντίληψη που έχει ο ασθενής για τις σχέσεις αυτές, αλλά και προς τις αντιλήψεις των μελών της οικογένειας για τον ασθενή.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Ειδικά η προσπάθεια διερεύνησης των παραγόντων που συνδέονται με τη σχιζοφρένεια, ανέδειξε τη σημασία των σχέσεων στην ανάπτυξη της ασθένειας.
- Ο Αμερικανός ψυχίατρος Don Jackson, ο οποίος δούλεψε με νεαρούς σχιζοφρενείς στην Κλινική του Πάλο Άλτο, συνεργάστηκε με τους Gregory Bateson και John Weakland, εφαρμόζοντας τη θεωρία επικοινωνίας του Bateson για τη θεραπεία των ασθενών. Το 1956, δημοσίευσαν από κοινού ένα άρθρο στο οποίο αναλύουν την έννοια του διπλού δεσμού, που αποτέλεσε θεμελιώδη θέση στην ανάπτυξη της οικογενειακής θεραπείας (Bateson, Jackson, Haley & Weakland, 1956).
- Η ομάδα ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης του ψυχιάτρου Theodore Litz, ο οποίος εργαζόταν, επίσης, με σχιζοφρενείς και με τις οικογένειές τους στο Γέιλ, επισήμανε ότι τα προβλήματα μεταξύ των γονέων συνδέονται με τη σχιζοφρένεια των παιδιών τους (Litz, Comelison, Fleck & Terry, 1957).

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Ο Bowen υποστήριξε ότι τα προβλήματα στο συναισθηματικό σύστημα της οικογένειας σχετίζονται όχι μόνο με τη σχιζοφρένεια αλλά και με άλλου είδους προβλήματα των παιδιών (Guerin, 1976). Ο Lyman Wynne, επηρεασμένος από τις θέσεις του Bowen, με τον οποίο συνεργαζόταν από το 1954, διατύπωσε την άποψη ότι η σχιζοφρένεια αναπτύσσεται σε άτομα οι γονείς των οποίων παρεμποδίζουν τη διαδικασία της αυτονόμησης και του αποχωρισμού τους από την οικογένεια.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Επιπλέον, από τις παρατηρήσεις για τη σημασία της οικογένειας στην ανάπτυξη της ψυχικής ασθένειας διαπιστώθηκε ότι μπορεί οι άνθρωποι να θεραπεύονται με ατομική θεραπεία, αλλά συχνά η επαφή με τις οικογένειές τους τους οδηγούσε στην πρότερη προβληματική κατάσταση. Αυτή η διαπίστωση ανέδειξε την ανάγκη για θεραπεία ολόκληρης της οικογένειας.
- Όπως προαναφέρθηκε, από το 1950 έως το 1954, οι ερευνητές που μελετούσαν τις οικογενειακές σχέσεις στην ανάπτυξη της σχιζοφρένειας εργάζονταν ανεξάρτητα. Σύμφωνα με τον Bowen, μόνο μετά το 1955/1956 άρχισαν να συναντώνται και να ενημερώνονται ο ένας για τη δουλειά του άλλου. Όπως ο ίδιος σημειώνει (στο Guerin, 1976, σελ. 5) σε ανακοίνωσή του, η οποία περιελάμβανε τις παρατηρήσεις του σε οικογένειες σχιζοφρενών από το 1955, χρησιμοποίησε τον όρο οικογενειακή θεραπεία* για να δηλώσει το είδος της εργασίας με την οποία καταγινόταν. Αυτή είναι και η πρώτη φορά που εμφανίζεται ο συγκεκριμένος όρος.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Σημειώνεται ότι οι θέσεις αναφορικά με τον ρόλο της οικονένειας ως αιτίας για την ανάπτυξη σχιζοφρένειας αμφισβητήθηκαν.
- Ωστόσο, οι έρευνες αυτές δημιούργησαν ένα νέο δημιουργικό πλαίσιο για τη διερεύνηση των αιτιών της σχιζοφρένειας και της σημασίας της οικογένειας γενικότερα στην ανάπτυξη της ψυχικής ασθένειας.
- Οι παρατηρήσεις από τον κλινικό χώρο, σε συνδυασμό με ορισμένες αρχές από τη Γενική θεωρία Συστημάτων και την Κυβερνητική που θα αναφέρουμε στη συνέχεια, οδήγησαν στην ανάπτυξη της οικογενειακής-συστημικής θεραπείας.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Τις νέες θέσεις ακολούθησε η δημιουργία μιας σειράς Κέντρων στα οποία εφαρμοζόταν η οικογενειακή θεραπεία και γίνονταν οι σχετικές δημοσιεύσεις.
- Συγκεκριμένα το 1960 ο Ackerman ίδρυσε στη Νέα Υόρκη το Οικογενειακό Ινστιτούτο, το οποίο μετά τον θάνατό του, το 1972, πήρε το όνομά του.
- Το 1962, σε συνεργασία με τον Jackson, εξέδωσαν ένα από τα πιο σημαντικά επιστημονικά περιοδικά στο χώρο της οικογενειακής θεραπείας, το Family Process, επιστημονικός επιμελητή του οποίου ήταν ο Haley.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Από το 1964 έως το 1968, οι εξελίξεις που σημειώθηκαν στον χώρο της οικογενειακής θεραπείας ήταν ραγδαίες. Το 1964, η Virginia Satir εξέδωσε το σύγγραμμα της *Conjoint family therapy* (Δυαδική θεραπεία οικογένειας).
- Το 1965, οι Boszormenyi Nagy και Framo, οι οποίοι ασχολούνταν με τη διαγενεακή οικογενειακή θεραπεία δημοσίευσαν το έργο *Intensive family therapy* (Εντατική θεραπεία οικογένειας), στο οποίο συμπεριέλαβαν τις εργασίες που είχαν γίνει έως τότε για τις οικογένειες των ατόμων με σχιζοφρένεια.
- Το 1966, ο Bowen δημοσίευσε τις θέσεις του για τη λειτουργία της οικογένειας ως συστήματος στο έργο *The use of family theory in clinical practice*. (Η χρησιμοποίηση της θεωρίας για την οικογένεια στην κλινική πρακτική).
- Το 1967, οι Watzlawick, Varelas και Jackson δημοσίευσαν το σύγγραμμα *Pragmatics of human communication* (ελληνική μετάφραση: *Ανθρώπινη επικοινωνία*, 2005).
- Το 1974, ο Minuchin, ο οποίος διηύθυνε την Κλινική για Συμβουλευτική Παιδιών στη Φιλαδέλφεια, διαμόρφωσε το δομικό μοντέλο οικογενειακής θεραπείας.

ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

- Από τη δεκαετία του 1960, η οικογενειακή θεραπεία αναπτύχθηκε και στον ευρωπαϊκό χώρο. Στο Ινστιτούτο Οικογενειακής Θεραπείας του Λονδίνου, το οποίο είχε ψυχαναλυτικό προσανατολισμό, ο Robin Skynner (1981) εισήγαγε συστημικές θέσεις στο ψυχοδυναμικό μοντέλο.
- Στην Ιταλία, η Mara Selvini-Palazzoli, η οποία είχε εκπαιδευθεί ως αναλύτρια παιδιών, απογοητευμένη από την εφαρμογή της ψυχανάλυσης στη θεραπεία ανορεκτικών εφήβων, βρήκε ενδιαφέρουσες τις θέσεις του Bateson και της βραχείας οικογενειακής θεραπείας της ομάδας του Πάλο Άλτο και τις εφήρμοσε στη θεραπευτική πράξη.
- Το 1967, ίδρυσε το Ινστιτούτο για τη Μελέτη της Οικογένεια στο Μιλάνο, με βασικούς συνεργάτες τον Luigi Boscolo, την Giuliana Prata και το Gianfranco Cecchin. Η ομάδα εργάστηκε μαζί έως το 1978, οπότε και διαλύθηκε.

Γενική θεωρία Συστημάτων και η Κυβερνητική

- Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη και εξέλιξη της οικογενειακής θεραπείας έδωσαν η Γενική θεωρία Συστημάτων και η Κυβερνητική, οι οποίες συνέβαλαν από κοινού στη διαμόρφωση της συστημικής προσέγγισης.
- Όσοι ερευνούσαν την οικογένεια κατά τις δεκαετίες ίου 1950 και ίου 1960, και παρατηρούσαν τη σημασία των σχέσεων στην ανάπτυξη προβλημάτων, αναζητούσαν ένα θεωρητικό μοντέλο για να στηρίξουν επιστημονικά τις θέσεις τους. Η Γενική θεωρία Συστημάτων και η Κυβερνητική παρείχαν τις βασικές θεωρητικές αρχές για την οργάνωση και την επιστημονική θεμελίωση των παρατηρήσεών τους.

Γενική θεωρία Συστημάτων

- Η Γενική θεωρία Συστημάτων (ΓΘΣ) αποτελεί ένα νέο τρόπο επιστημονικής προσέγγισης που διαμορφώθηκε κατά τη δεκαετία του 1940. Θεμελιωτής της θεωρείται ο Γερμανός βιολόγος Ludwig von Bertalanffy.
- Από τις βασικότερες θέσεις της ΓΘΣ ήταν η ολιστική προσέγγιση για την κατανόηση των φαινομένων.
- Από τα μέσα περίπου του 17ου αιώνα, είχε επικρατήσει η αναλυτική-αναγωγική σκέψη, η οποία προέκυψε από τη μεθοδολογία που χρησιμοποιούσαν οι φυσικές επιστήμες για τη διερεύνηση των φαινομένων.

Γενική θεωρία Συστημάτων

- Ο Bertalanffy (1950, 1968), από παρατηρήσεις του στον χώρο της βιολογίας, επισήμανε ότι η παραδοσιακή αναλυτική επιστημονική σκέψη δεν μπορούσε να ερμηνεύσει επαρκώς τη λειτουργία πολύπλοκων συστημάτων, όπως οι ζωντανοί οργανισμοί.
- Η ανάλυση τέτοιων οργανισμών στα επιμέρους στοιχεία και τις λειτουργίες τους με βάση την αναγωγική-αναλυτική επιστημονική σκέψη, όπως αναφέρει, δεν μπορεί να εξηγήσει την ικανότητά τους να διατηρούν την ισορροπία τους μέσα από τις συνεχείς αλλαγές που υφίστανται.

Η έννοια του «όλου»

- Η έννοια του «όλου» υποδηλώνει όπ κάθε σύστημα περιλαμβάνει όχι μόνο το σύνολο από τιξ επιμέρους ενότητες, αλλά και τις επιτελούμενες μεταξύ τους διεργασίες καθώς και τις αναδυόμενες ιδιότητες.
- Η μεταφορά της Γενικής θεωρίας Συστημάτων στη λειτουργία της οικογένειας οδήγησε στην ανάπτυξη της έννοιας της οικογένειας ως συστήματος*. Η βασική αρχή στην αντίληψη αυτή είναι ότι «δεν μπορεί κανείς να κατανοήσει ένα μέλος της οικογένειας (ένα μέρος) αν δεν δει πώς λειτουργούν όλα μαζί τα μέλη (το όλον)»
- Το άτομο, για παράδειγμα, ανήκει στο υπερσύστημα «Οικογένεια», η οποία, επίσης, ανήκει στο υπερσύστημα «Κοινότητα», η οποία με τη σειρά της υπάγεται στο υπερσύστημα «Κοινωνία» και στο υπερσύστημα «Ανθρωπότητα».

Κυβερνητική

- Η Κυβερνητική, η οποία αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου για τον έλεγχο των μηχανικών συστημάτων, επηρέασε τις θεωρητικές θέσεις και την άσκηση της οικογενειακής θεραπείας.
- Βασική αρχή της Κυβερνητικής είναι η αρχή της αυτορρύθμισης. Τα συστήματα μέσω της αυτορρύθμισης διατηρούν την ομοιόστασή τους. Η ομοιόσταση αναφέρεται στην τάση των συστημάτων να επιδιώκουν σταθερότητα και ισορροπία.
- Η ομοιόσταση επιτυγχάνεται μέσα από τις διαδικασίες της θετικής και αρνητικής ανάδρασης. Η θετική ανάδραση ενισχύει την αλλαγή στα συστήματα, ενώ η αρνητική ανάδραση εμποδίζει την αλλαγή. Παράδειγμα αρνητικής ανάδρασης σε ένα μηχανικό σύστημα είναι ο θερμοστάτης. Όταν η θερμοκρασία πέφτει, τότε αυτόματα η λειτουργία του θερμοστάτη την επαναφέρει στο προγραμματισμένο επίπεδο (Brown & Christensen, 1999; Τριανταφύλλου, 1996).

Κυβερνητική

- Οι διεργασίες ανάδρασης που αναδείχθηκαν από την Κυβερνητική αξιοποιήθηκαν από τους πρώτους οικογενειακούς θεραπευτές στη λειτουργία του συστήματος της οικογένειας. Επί παραδείγματι, για να διατηρήσει μία οικογένεια την ομοιόστασή της (την υπάρχουσα κατάσταση), μπορεί να οδηγήσει με ασυνείδητες διεργασίες την έφηβη κόρη, η οποία προσπαθεί να αλλάξει τις σχέσεις με την οικογένειά της, να αναπτύξει ένα σύμπτωμα.
- Γινόμενη ασθενής, η έφηβη σταματά να ωριμάζει και να αναζητεί αλλαγές, και έτσι το σύστημα παραμένει στην ίδια κατάσταση (η συμπεριφορά της έφηβης λειτουργεί ως αρνητική ανάδραση).
- Ο Bateson είναι αυτός που μετέφερε τις θέσεις της Κυβερνητικής στην επικοινωνία των ανθρώπινων συστημάτων, θεωρώντας ότι η οικογένεια είναι ανάλογη με ένα κυβερνητικό σύστημα.

Η οικογενειακή-συστημική θεραπεία ως νέο παράδειγμα

- Η συστημική θεωρητική προσέγγιση, οι βασικές θέσεις της οποίας επηρέασαν σημαντικά την άσκηση και την εξέλιξη της οικογενειακής θεραπείας, διαμορφώθηκε από αρχές της Γενικής θεωρίας Συστημάτων και της Κυβερνητικής.
- Η θεραπεία οικογένειας οικειοποιήθηκε τις βασικές αρχές της συστημικής προσέγγισης, όπως αυτές διαμορφώθηκαν κατά την πρώτη περίοδο και όπως συνέχισαν να εξελίσσονται και έτσι οι όροι «οικογενειακή θεραπεία» και «συστημική θεραπεία» θεωρούνται ταυτόσημοι.

Διεύρυνση του πλαισίου - αντίληψη ολοτήτων

- Υπό την επίδραση της Γενικής Θεωρίας Συστημάτων και της Κυβερνητικής, η έμφαση μεταφέρθηκε στις σχέσεις και τις αλληλεξαρτήσεις.
- Η συμπεριφορά του ατόμου -και κατ' επέκταση το πρόβλημα- θεωρήθηκε αποτέλεσμα αλληλεπιδράσεων με άλλες ενότητες του πλαισίου στο οποίο ανήκει το άτομο, όπως και με άλλα πλαίσια. Αξιολογήσεις για το τι είναι καλό ή κακό γίνονται σε σχέση με το πλαίσιο.
- Αν δούμε τη συμπεριφορά έξω από το πλαίσιο-σύστημα της οικογένειας, θα τη βρούμε προβληματική- αν όμως τη δούμε μέσα στο οικογενειακό σύστημα, τότε θα τη βρούμε λειτουργική.

Κυκλική σχέση σε αντιδιαστολή με τη γραμμική

- Λόγω της δυναμικής αλληλεξάρτησης όλων των ενοτήτων που διαμορφώνουν ένα σύστημα, η έννοια της «αιτίας» καταργείται. Το Α επηρεάζει το Β αλλά και το Β επηρεάζει το Α σε μία αμοιβαία σχέση.
- Από τις γενικές αρχές της διεύρυνσης του πλαισίου, της κυκλικής σχέσης της δυναμικής ισορροπίας στα συστήματα προέκυψαν επιμέρους αρχές, οι οποίες εφαρμόστηκαν στην κλινική άσκηση της οικογενειακής θεραπείας κατά την ημερίδα εφαρμογής της, που είναι γνωστή ως «πρώτης τάξης κυβερνητική περίοδος». Έννοιες, όπως «ισορροπία» και «δυναμική ισορροπία», «δομή», «αρχές επικοινωνίας», «κανόνες», «όρια», «στόχοι και σκοποί του συστήματος», αναφέρονται σε επιμέρους αρχές της Γενικής Θεωρίας Συστημάτων και της Κυβερνητικής τις οποίες η οικογενειακή-συστημική θεραπεία εφήρμοσε στην κλινική πράξη και πρώτη κυρίως περίοδος.

Μετάπειτα εξελίξεις στην οικογενειακή θεραπεία

- Η εξέλιξη της οικογενειακής θεραπείας ακολουθεί δύο βασικές περιόδους, την πρώτη, βασίζεται κυρίως στις αρχές της Γενικής θεωρίας Συστημάτων και της Κυβερνητικής, και είναι προσαρμοσμένη στις αρχές του μοντερνισμού (το κυρίαρχο επιστημολογικό ρεύμα που επικρατεί εκείνη την εποχή).
- Κατά τη δεύτερη περίοδο, δέχεται επιδράσεις από το επιστημολογικό ρεύμα του μεταμοντερνισμού και ιδιαίτερα από τον κονστρουξιονισμό και τον κοινωνικό κονστρουξιονισμό.
- Αυτές οι δύο τάσεις είναι γνωστές ως «πρώτης» και «δεύτερης τάξης κυβερνητικές περιόδους». Η βασική διαφορά μεταξύ τους αφορά στην αντίληψη που επικρατεί σε κάθε περίοδο για την πραγματικότητα.

•

Κονστρουξιονισμός

- Μολονότι ο κονστρουξιονισμός έχει τις ρίζες του στη φιλοσοφία, την κοινωνιολογία και την κοινωνική ψυχολογία, επηρέασε τον χώρο της οικογενειακής θεραπείας μέσα από τη βιολογία και τις γνωστικές επιστήμες.
- Στα τέλη του 1970, ομάδα οικογενειακών θεραπευτών άρχισε να δίνει προσοχή στις θέσεις επιστημόνων όπως του βιολόγου Huberto Maturana, του γνωστικού επιστήμονα Francis Varela και του γνωστικού ψυχολόγου Ernst von Glasersfeld, οι οποίοι μέσα από παρατηρήσεις τους απέρριψαν τις θέσεις της πρώτης τάξης κυβερνητικής περιόδου, ότι τα ζωντανά συστήματα μπορούν να παρατηρηθούν και να αξιολογηθούν αντικειμενικά από έναν εξωτερικό κριτή και ότι επιπλέον μπορούν να αλλάξουν από εξωτερ παρέμβαση. Αντίθετα, υποστήριξαν, ο παρατηρητής βρίσκεται μέσα στο σύστημα οποίο παρατηρεί.

Κονστρουξιονισμός

- Ο θεραπευτής στη θεραπευτική διαδικασία δεν μπορεί να επηρεάσει την οικογένεια «απ' έξω» την οδηγήσει προς την κατεύθυνση που αυτός νομίζει. Οι αλλαγές θα εξαρτηθούν από τις αντιδράσεις της εκάστοτε οικογένειας ή του συγκεκριμένου ατόμου παρεμβάσεις του θεραπευτή. Οι ίδιες παρεμβάσεις μπορεί να έχουν διαφορετικά αποτελέσματα σε διαφορετικά άτομα.
- Οι παρεμβάσεις του θεραπευτή συνδέονται με τη δική του δομή, είναι δηλαδή δικές του θέσεις και υποθέσεις, που μπορεί όμως να μη συνδέονται με τη δομή της οικογένειας. Ο θεραπευτής έχει τη δική του υπόθεση για το τι συμβαίνει στην οικογένεια και στο άτομο, και δεν κατέχει μία αντικειμενική αλήθεια.

Κονστρουξιονισμός

- Στις θεραπευτικές συνεδρίες, γίνεται ανταλλαγή των θέσεων των μελών και του θεραπευτή, και με αυτό τον τρόπο διαμορφώνονται ένα νέο σύστημα ιδεών και ένα νέο πλαίσιο, που μπορούν να οδηγήσουν σε επίλυση του προβλήματος.
- Με βάση αυτή τη θέση, η τεχνική της διαφορετικής ερμηνείας του προβλήματος από τον θεραπευτή, γνωστή ως «αναπλασίωση», η οποία εφαρμοζόταν ήδη από τη συστημική προσέγγιση της πρώτης τάξης κυβερνητικής περιόδου, ενισχύθηκε και αποτέλεσε τη βασική θεραπευτική παρέμβαση κατά τη δεύτερης τάξης κυβερνητική περίοδο.

Κοινωνικός κονστρουξιονισμός

- Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο κονστρουξιονισμός δέχθηκε κριτική, κυρίως γιατί έδινε έμφαση στην ατομική ευθύνη και δεν λάμβανε υπόψη τα ευρύτερα πλαίσια -το κοινωνικό και το πολιτισμικό-, τα οποία καθόριζαν τη διαμόρφωση της πραγματικότητας του ατόμου.
- Η κριτική ήταν έντονη, ιδιαίτερα από το φεμινιστικό κίνημα, αναφορικά με την απόδοση ατομικής ευθύνης στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν περιθωριοποιημένες ομάδες του πληθυσμού (Leslie, 1995' Lewis, 1992' Avis, 1986* McGoldrick, Anderson & Walsh, 1991).

Κοινωνικός κονστρουξιονισμός

- Από την επισήμανση της σημασίας των ευρύτερων πλαισίων στη διαμόρφωση της πραγματικότητας, αναδύθηκε ο κοινωνικός κονστρουξιονισμός, ο οποίος, μεταξύ άλλων, δίνει έμφαση στη συλλογική κοινωνική ευθύνη για την κατασκευή της πραγματικότητας.
- Η γνώση για τον κόσμο και η αντίληψη για την πραγματικότητα και την αλήθεια διαμορφώνονται από την ευρύτερη κοινωνική και πολιτισμική ομάδα, και επομένως είναι ιστορικά και πολιτισμικά καθορισμένες (Gergen, 1985, 1994· Pare, 1995* Burr, 2015).
- Ενώ δηλαδή, σύμφωνα με τον κονστρουξιονισμό, αυτό που θεωρείται πραγματικότητα και γνώση για τον κόσμο είναι μία υποκειμενική κατασκευή του ατόμου, σύμφωνα με τον κοινωνικό κονστρουξιονισμό, η γνώση , και η πραγματικότητα είναι κοινωνικές κατασκευές.

Κοινωνικός κονστρουξιονισμός

- Οι άνθρωποι ορίζουν τον εαυτό τους με βάση τα μηνύματα που λαμβάνουν από ευρύτερα συστήματα, όπως οι κυβερνήσεις, τα σχολεία, η τηλεόραση, η θρησκεία. Οι επιρροές αυτές περιορίζουν τις επιλογές τους σε ένα συγκεκριμένο τρόπο αντίληψης της πραγματικότητας, που για μερικούς ανθρώπους είναι πιεστικός και δημιουργεί προβλήματα (Green, 2002).
- Στον μεταμοντερνισμό (αναφέρεται και ως «μετανεωτερική περίοδος», σε αντιδιαστολή με τη νεωτερική περίοδο ή περίοδο του μοντερνισμού), η γλώσσα έχει κεντρική σημασία, ως το βασικό μέσο με το οποίο διαμορφώνονται οι αντιλήψεις που τα άτομα και οι οικογένειες έχουν για τον εαυτό τους.
- Η γλώσσα αποτελεί μέσο με το οποίο οι άνθρωποι ερμηνεύουν τον κόσμο γύρω τους, ενώ συγχρόνως δομούν αυτό τον κόσμο. Η πραγματικότητα, επομένως, δομείται μέσα από την αλληλεπίδραση των ανθρώπων με βασικό εργαλείο τη γλώσσα.